

DET 110. ORDENTLIGE STORTING.

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite Møte torsdag den 4. november 1965 kl. 11.

Møtet ble ledet av formannen, B e n t R ø i s e l a n d .

Til stede var:

Bratteli, Lisæth (for Hambro), Guttorm Hansen (for Henningsen), Aano (for Korvald), Langhelle, Leiro, Aase Bjerkholt (for Finn Moe), Erling Petersen, Røiseland, Herman Pedersen (for Rakel Seweriin), Stray, Wormdahl, Ingvaldsen, Hønsvald, Gjærevoll (for Magnus Andersen), Borgen, Brommeland, Hovdhaugen (for Braadland), Christiansen, Garbo, Lange, Treholt og Møller Warmedal.

Av Regjeringens medlemmer var til stede:

Utenriksminister John Lyng, statsråd Willoch og statsråd Grieg Tidemand.

Dessuten ble følgende embetsmenn gitt adgang til møtet:

Ambassadør Sommerfelt, ekspedisjonssjefene Ansteensen og Rogstad og konsulent Sverre fra Utenriksdepartementet, samt ekspedisjonssjef Stokke fra Handelsdepartementet.

Formannen: Møtet er kalla saman for å drøfte dei to sakene som står på det omdelte kartet. No ønskjer statsrådene at ein snur på rekkjefølgja, slik at sak nr. 2 utanriksministerens orientering om NATO kjem først. Eg går ut frå at det ikkje er noka innvending mot det.

Men før eg gir ordet til utanriksministeren, vil eg gjere merksam på at drøftingane i denne komite er for lukte dører, og etter § 53 i reglementet har representantane taushetsplikt i alle saker som blir drøfte for lukte dører.

Eg gir då ordet til utanriksministeren.

Utenriksminister John Lyng: Bakgrunnen for den konkrete sak som jeg gjerne vil legge fram for komiteen i dag, er problemet med det stadig sterkere ønske fra tysk side om i en eller annen form å få økt innflytelse over planlegging og eventuelt utløsning av bruk av atomvåpen i forsvarssituasjoner. Jeg skal ikke gå nærmere inn på de forskjellige overveielser selve dette problem kunne utløse. Det er klart at man her står overfor et av de spørsmål som er meget sterkt i forgrunnen og kan bli årsak til en rekke implikasjoner og spenningsforhold. Men jeg skal ganske kort gi en skisse av forhistorien til denne spesielle sak.

Som komiteens medlemmer vil være kjent med, ble det for noen år siden lansert et amerikansk forslag om en multilateral atomstyrke, som da skulle stå under en slags integrert forvaltning, en integrert kommando. Dette forslag ble da møtt med atskillig motstand, og det ble fra britisk side fremsatt et noe modifisert forslag, ANF, i motsetning til det amerikanske som går under betegnelsen MLF. Om begge disse forslag kan man vel rent generelt si at de er karakterisert ved at tyskerne på

sett og vis ville komme et skritt nærmere en rent fysisk disponeringsmulighet over NATO' atomvåpen.

Jeg skal ikke gå nærmere inn på disse forslagenes skjebne. Komiteens medlemmer vil være kjent med at de ikke har vært mottatt med ubetinget entusiasme overalt. Man kan vel si at akkurat i øyeblikket er ikke noen av dem helt dagsaktuelle som emner for overveielser innen NATO, selv om man vel kan regne med, etter at den tyske regjeringsskisse har funnet sin løsning, at drøftelsene kanskje vil bli tatt opp igjen. Den konkrete plan som nå foreligger, og som jeg gjerne om mulig ville få en reaksjon fra komiteens side på, er imidlertid følgende:

Den amerikanske forsvarsminister la på forsvarsministermøtet i NATO i mai-juni fram tanken om å opprette en såkalt "select committee" – dvs. en meget fåtallig komite – som skulle kobles inn til bearbeidelsen av strategiske overveielser når det gjaldt bruken av atomvåpen. Tanken var fra den amerikanske forsvarsministers side at denne komite skulle bestå av fire eller i høyden fem medlemmer. Tre av disse medlemmer skulle da være de tre atommakter innen NATO, og tanken var at dessuten skulle Tyskland og eventuelt Italia delta.

Det som lå bak denne planen, var vel at ved å bli sluppet inn i en slik fåtallig komite med en viss kompetanse til vurdering av strategiske hovedlinjer, skulle Tyskland als følelsen av å ha fått en økt mulighet til å øve innflytelse på disse strategiske hovedlinjer for bruk av atomvåpen. Det som åpenbart også var tanken, var at man ved å gjøre dette skulle kunne slippe bort fra de vanskelige problemer som knyttet seg til MLF og ANF. Det ble ikke uttrykkelig sagt at dette var et alternativ til de to planene, men man kan sikkert regne med at det var det som lå bak.

Den amerikanske forsvarsminister formulerte denne komites mandat rent foreløpig på følgende måte. Den skulle:

- a) Forberede og utvide de alliertes deltagelse i planleggingen og bruken av atomvåpen, innbefattet de strategiske våpen.
- b) Sikre at den konsultasjon som man er blitt enige om vedrørende beslutning om bruk av atomvåpen, kan finne sted så hurtig og så effektivt som mulig.

Jeg understreker på ny at det var et vesentlig trekk – man kan vel nesten si et avgjørende trekk – ved det første forslag at det her skulle dreie seg om en fåtallig komite.

Så vidt jeg forstår, ble det fra norsk side da dette forslaget kom, vist interesse for det og en viss grad av forståelse for det, ut fra det syn at hvis man kunne finne en løsning på denne basis – en løsning som altså ikke innebar at Tyskland rent fysisk fikk økt innflytelse over bruken av disse våpen – så ville det være en bedre ordening enn både MLF og ANF. Det ble fra norsk side på det tidspunkt gitt uttrykk for forståelse for denne planen, og vel også et ønske om at den skulle kunne la seg realisere.

Senere er imidlertid det skjedd at det har vist seg at en rekke av NATO's medlemsstater har ytret direkte ønske om å få delta i komiteen – en rekke av statene utenfor de fire eller fem som opprinnelig var påtenkt. Slike ønsker ble reist fra

Canada, Belgia, Nederland, Tyrkia og Hellas. Frankrike har uttalt at man fra fransk side ikke kommer til å delta i komiteens arbeid. Det samme har Portugal, Island og Luxembourg, men åpenbart ut fra noe annen begrunnelse enn begrunnelsen fra fransk side. Men det er gjort oppmerksom på at Frankrike er forberedt på og innstilt på å drøfte disse problemene på selve NATO-rådet, med sikte på avklaring og større grad av felles forståelse.

Som følge av dette nokså utbredte ønske fra de forskjellige medlemsstater om å ta del i komiteen, gikk da amerikanerne – men åpenbart nokså motstrebende – med på å endre forslaget fra en "select committee" til en såkalt "openended committee" – hvilket kort sagt innebærer at komiteen skal stå åpen for et hvilket som helst av NATO-landene som ønsker å delta. Der er, som jeg nevnte, fra fransk side gitt uttrykk for at man ikke ønsker å delta – begrunnelsen der er naturligvis nokså spesiell – og likeså fra Portugal, Island og Luxembourg.

Jeg tilføyer at i og med at dette er blitt gjort til en "openended committee", som står åpen for alle NATO-stater, må man vel realistisk regne med at mulighetene for at dette skal tilfredsstillende tyske ønsker om en økt reell innflytelse over bruken av atomvåpen, er blitt meget sterkt redusert, for ikke å si eliminert.

Det som da er situasjonen, er at ni NATO-land nå har sagt seg interessert i å delta i denne komiteen, fire NATO-land, deriblant Frankrike, har erklært at de ikke ønsker å delta. Danmark og Norge har ennå ikke gitt definitivt svar, og jeg skulle anta at vi fra norsk side bør ta et standpunkt til dette forholdsvis snart.

Når man skal vurdere hvordan vi bør stille oss, vil jeg for det første understreke at vi i hvert fall i Utenriksdepartementet har hatt inntrykk av at man fra amerikansk side ikke nærer noe ønske om at Danmark og Norge her skal delta. Det har vært antydning det motsatte. Hadde det vært slik at det at man ikke deltar, fra amerikansk side ville bli tolket som ulyst til å delta i NATO's arbeid, ville selvfølgelig det hele stilt seg annerledes, men Utenriksdepartementet har det bestemte inntrykk at man fra amerikansk side ikke har noe ønske om deltagelse fra Danmark og Norge. Begrunnelsen er da klarligvis for det første at man tross alt da vil oppnå en begrensnings av komiteen, og for det annet – og det er vel i denne sammenheng nokså vesentlig – at det mellom samtlige de øvrige deltagerstater som har ønske om å delta, og amerikanerne foreligger spesialavtaler om plassering og lagring av atomvåpen, og forhold av denne art, mens det ikke foreligger noen slik avtale med Danmark og Norge. Selv om en komite med deltagelse av ni stater, er en sterk utvidelse i forhold til den påtenkte "select committee", så ligger det derfor en klar, logisk begrensnings allikevel i en komite av denne størrelse.

Vi har ved våre vurderinger lagt atskillig vekt på dette forhold. Vi har også lagt atskillig vekt på et annet forhold, nemlig det forhold at det er gjort helt klart for oss – og det ligger for så vidt i sakens natur – at de som ønsker å tiltre komiteens arbeid, kan gjøre dette på et senere tidspunkt når stillingen er mer avklart, slik at det ikke er nødvendig med deltagelse i det første møte, som er påtenkt til 27. november, hvis vi skulle ønske senere å delta i komiteens arbeid.

For så vidt vil jeg for mitt vedkommende si at det eneste som har gjort at jeg er i en del tvil når det gjelder denne saken, er at Danmark har vurdert spørsmålet noe

annerledes enn oss. Danskene er, så vidt jeg forstår, innstilt på å delta. Det første argument de har anført – og det er naturligvis et argument av atskillig vekt – er at det at man holder seg utenfor, kanskje ville kunne tolkes som en viss avstandtagen fra NATO, at man ønsker å løsne noe på tilknytningen til NATO. Men jeg vil i øyeblikkelig sammenheng med den vurdering gjenta at vi har ikke inntrykk av at det er noe amerikansk ønske om deltagelse fra dansk eller norsk side.

Det annet synspunkt som gjør at danskene, så vidt jeg forstår, er tilbøyelig til å være med, er at de er noe engstelige for at komiteens arbeid skal føre til nærmest en slags bilateral tysk-amerikansk allianse med hensyn til kjernefysiske våpen. Det er vel kanskje også en engstelse som er noe overdrevet, i betraktning av at det er helt på det rene at komiteens arbeid skal rapporteres for Rådet, og den vil ikke i seg selv få noen besluttede myndighet.

Det har vært nevnt i pressen at det møte som skal holdes 27. november, bare skal være et forberedende møte for å drøfte spørsmålet om og i tilfelle i hvilken form en slik komite skal nedsettes. Det er en misforståelse. På dette punkt har vi undersøkt meget nøye, og det er en bestemt forutsetning at man på møtet 27. november med en gang skal gå løs på realitetsdrøftelser om en rekke forhold i forbindelse med disposisjoner i sammenheng med atomvåpnene – drøftelser som i sin karakter går ikke så lite utover det som har interesse for våre forhold, og som vel også streifer inn på ting som vi ifølge sakens natur ikke tidligere har vært trukket inn i.

Etter en vurdering av de momenter som her foreligger, er vi nærmest kommet til det resultat at det vil være riktig å meddele at vi på det nåværende tidspunkt ikke mener det er nødvendig for oss å være representert ved vår forsvarsminister på møtet 27. november, men at vi vil overveie saken etter hånden som de mange uklare forhold rundt dette eventuelt måtte ha avklart seg. Jeg tror ikke at vi ved å velge denne løsning mister noen muligheter på noen som helst måte. Det er helt klart at vi kan slutte oss til komiteens arbeid senere, hvis forholdene ligger slik til rette at vi ønsker det. På den annen side mener vi at man må være meget forsiktig med å foreta noe som vil kunne tolkes som en endring i vår tidligere fastlagte basepolitikk og vår innstilling til atomvåpnene.

Jeg vil ikke se bort fra muligheten av at man på dansk hold kan komme til å anlegge et annet syn, komme til å velge en annen løsning, og at danskene kan komme til å la seg representere allerede på møtet 27. november. Men selv om det skulle bli tilfellet, er vi i hvert fall kommet til det resultat at det vil være riktig at vi forholder oss avventende.

En annen vei som kunne vært valgt, og som vi formodentlig kan velge hvis det innen utenrikskomiteen skulle være noe markert ønske om det, er at vi ber vår forsvarsminister reise ned, men at han presenteres nærmest som en observatør. Det vil kanskje sette ham i en noe vanskelig stilling i og med at det nå er gjort klart for oss at det er ikke møtets hensikt bare å drøfte hvor vidt og i hvilken form denne komiteen skal settes sammen, men at møtets hensikt er å gå direkte løs på konkrete oppgaver som er ført på dagsordenen.

Formannen: Eg takkar utanriksministeren for orienteringa. Er det nokon som ber om ordet?

Lange: Jeg vil bare gjerne be om en opplysning. Vil det være adgang for de faste representanter i Paris til å sitte inn som observatører i denne komiteens drøftinger, eller er det strengt begrenset til deltagelse av de land som sender sine statsråder?

Utenriksminister John Lyng: Jeg tror ikke man kan regne med at det blir adgang til å møte med observatører fra vår delegasjon.

Garbo: Jeg er litt i tvil om hvilken reaksjon som er den rette på denne sak. Jeg ser det slik at hvis amerikanerne ønsker at Norge og Danmark skal stå utenfor, så er det et ganske viktig moment, og da er jeg helt enig i at det ikke kan være noen grunn til at vi skal trenge oss på. Men jeg forstår at i København har man oppfattet dette noe annerledes enn man åpenbart har gjort det i det norske utenriksdepartement, og så vidt jeg skjønner, er danskene sterkt innstillet på at også Norge bør være med på disse drøftelsene.

Det som da står for meg som det avgjørende spørsmål, er om vi ved å være med kan være i stand til å øve noen nyttig innflytelse på utformingen av NATO's fremtidige atompolitikk. Vi har jo liggende hele dette spørsmålet om forholdet med de multilaterale løsninger og en ikke-spredningsavtale, og det er jo kolossalt viktig for oss alle hvordan hele den drøftelsen kommer ut. Det er også kolossalt viktig for oss alle å søke å få innpasset Tyskland i en helhet som kan gjøre det mulig å gjennomføre en ikke-spredningsavtale. Så jeg vil si det slik at hvis man har følelsen av at Norge og Danmark i fellesskap kan gjøre noe for å fremme en rimelig politikk ved å delta i dette arbeidet, så synes jeg det er et argument som taler ganske sterkt for at man skal være med.

Ingvaldsen: Jeg har ikke hatt anledning til å reflektere akkurat over dette problemet, men det er et par ting som jeg har festet meg ved.

Så vidt jeg forstår, er det nå fire land som har erklært at de ikke vil være med. Det er bl.a. Frankrike, som inntar en nokså spesiell stilling for tiden innen NATO. Hvis Danmark går med, vil vi komme i den situasjon at vi sammen med Frankrike – som er det eneste av de landene som har noen egentlig militær makt – vil bli utenfor. Vi har et par ganger tidligere stått sammen med Frankrike – f.eks. når det gjelder integrering av styrker, hvor vi har vært imot det. Jeg har aldri likt dette forholdet, og jeg tror det vil være uriktig av Norge ikke å være med hvis Danmark går med.

Jeg tror også at det for hele NATO's utvikling fremover vil være en fordel at så mange som mulig er med, og at ikke noen trekker seg tilbake. Det er jo meget viktige ting som skal behandles der, og at vi ikke skulle være representert, er jeg redd for kan gi det inntrykk at vi stiller oss nokså likegyldig og kjølig overfor det hele.

Min umiddelbare innstilling er etter det som er opplyst, at vi bør være med.

Erling Petersen: Jeg vil bare be om en opplysning. Er det slik at vi påtar oss noen bestemt forpliktelse utelukkende ved å delta? Sett at vi ikke vil påvirke synet noe, at vi ikke egentlig har noe å si – påfører vi oss da noen forpliktelse hvis vi møter? For det er vel slik at de avgjørelser som blir truffet, kommer til å gjelde for NATO, og vi kan vel ikke da gjøre noe annet enn å akseptere dem, når de er kommet så langt. Det er jo da nokså viktig, og jeg synes man må ha et godt argument for å slippe å komme i klasse med Portugal og Luxembourg uten noen skandinavisk støtte i denne gruppen.

Utenriksminister John Lyng: For først å gi et svar til hr. Garbo, vil jeg si at det jo er litt vanskelig for amerikanerne å gi uttrykk for noe bestemt ønske om at vi skal holde oss borte, i og med at komiteen er blitt "openended" og alle er invitert til å være med. Men både de uttalelser vi har fått fra den amerikanske ambassadør i Paris, og de reaksjoner vi har fått fra Washington, tolker vi derhen at amerikanerne i grunnen helst ser at vi ikke er med. Prinsipalt ville de ha en "select committee" med bare fem medlemmer. Subsidiært foretrekker de disse ni, fordi man der står overfor en gruppe av land som alle har sin bestemte bilaterale tilknytning til operasjoner med disse atomvåpnene i en eller annen form vis-à-vis USA. Men det er ganske klart at vi eventuelt vil bli mottatt i komiteen med all mulig høflighet og elskverdighet.

Når det gjelder hr. Erling Petersens innlegg, vil jeg for det første si at hvis vi nå møter opp og sier at vi er villige til å være med i denne komiteen og delta i dens videre forhandlinger, tror jeg det vil bli meget vanskelig å trekke seg ut av den igjen. Det tror jeg vil være vanskeligere enn å si at vi foreløpig vil se det noe an.

Når det så gjelder hans spørsmål om vi vil kunne fortape noen muligheter ved å holde oss borte, vil jeg opplyse at meningen er at rapport fra komitemøtet skal fremlegges på det ordinære NATO-ministerrådsmøte som finner sted i midten av desember, altså et par uker senere. Jeg skulle derfor tro at ikke noe vil være fortapt om vi ikke deltar i akkurat første omgang. Det vil, så vidt jeg skjønner, overhodet ikke kunne komme på tale at komiteen på dette møte treffer vedtak som ikke må stadfestes av det ordinære ministerrådsmøte.

Men derimot må jeg nok tilstå at det som har gjort at også jeg har vært i tvil, er det hr. Ingvaldsen understreket. Hvordan man snur og vender på det, er det klart at i en sak av denne karakter – ikke fordi dette møte betyr så meget i seg selv, men på grunn av den uhyre vanskelige bakgrunnen, med Tysklands stilling til atomvåpnene og oppvæpningen – vil alt bli kommentert, tolket og utlagt. Det hadde derfor vært ytterst ønskelig om danskene og vi her kunne nå fram til et felles standpunkt. Men danskene har, som hr. Garbo sa, åpenbart sett noe annerledes på dette enn vi har. Vi fikk beskjed om – jeg vil ikke si at vi fikk noe ultimatum – at de akter å ta sitt standpunkt tirsdag i forrige uke, og de henstilte meget sterkt at vi tok vårt standpunkt i forveien og da i samsvar med det danske syn. Da vi så sa at Regjeringen nærmest var tilbøyelig til å ville se dette an uansett hva danskene

gjorde, fikk vi et meget elskverdig svar som gikk ut på at de da skulle utskytte sin standpunkttagen noe.

Formannen: Får eg spørje: Men Danmark tenkjer heller ikkje på å bli medlem av komiteen? Dei tenkjer vel berre på å delta i møtet den 27. november for å sjå korleis det går?

Utenriksminister John Lyng: Nei, forutsetningen er at de som melder seg den 27. november og deltar for eksempel under behandlingen av punkt 1 på dagsordenen – "briefing on such matters as" og så kommer alt dette med atomvåpen, lagring osv. – presenterer seg som medlemmer av komiteen. Det kan ikke foreligge noen misforståelse på det punkt. Fordi man i pressen har gitt dette en noe annen nyansering, har vi gang på gang sjekket det opp, og vi har jo fått dagsordenen. Det synes helt klart at de som kommer for å delta i dette møtet, vil bli betraktet som komitemedlemmer og med en gang vil bli trukket inn i realitetsforhandlinger.

Formannen: Men kan danskane tenkje seg å vere medlem av komiteen når dei er merksame på at amerikanarane ikkje ønskjer det?

Utenriksminister John Lyng: Når det gjelder denne fortolkningen, vil jeg si at det kanskje var noe galt av meg å bruke det uttrykket at amerikanerne "ikke ønsker" det. Men vi har forstått de amerikanske reaksjoner slik at de meget vel kunne tenke seg den løsning at vi ikke var med.

Stray: For å ta det siste som ble nevnt her, først: Er ikke utenriksministerens uttalelse slik å forstå at amerikanerne i og for seg ikke har noe uttrykkelig ønske om at vi skal bli med, og ikke slik at de ønsker at vi ikke skal bli med? Det er en nyanse der. De vil ikke føle seg touchert eller overhodet føle seg beklemt eller reflektere noe over vår stilling til NATO om vi skulle velge å stå utenfor, men det er noe helt annet enn at de skulle ha et positivt ønske om at vi ikke blir med.

For min part vil jeg bare si at jeg når det gjelder Norges virksomhet innenfor de internasjonale organisasjoner som vi er med i, har det generelle syn at når vi først er med, bør vi være med i alt det arbeid som foregår der – og jeg tenker da særlig på alt det arbeid som foregår på komiteplan osv. – for at vi på den måten kan få gjort vårt syn kjent, bli kjent mest mulig med de andres syn og gjøre vår innflytelse gjeldende i den utstrekning det er mulig. Der tror jeg at en vesentlig del av hensikten med vår deltagelse må ligge.

Hvis ikke rent spesielle momenter her skulle gjøre seg gjeldende, vil denne min generelle holdning også være gjeldende i dette tilfellet. På den annen side er det selvfølgelig også i noen grad et rent praktisk vurderingsspørsmål innenfor hele NATO-samarbeidet, og i siste instans er det naturligvis Regjeringen som får vurdere hva som her er hensiktsmessig og treffe avgjørelsen etter beste skjønn. Men jeg må si som min mening at jeg tror det riktigste vil være at vi blir med, og særlig vil det gjelde hvis Danmark også går med.

Leiro: Eg synest det er noko visst ulogisk i at Amerika ikkje ønskjer at Danmark og Noreg skal verta med. Er det ikkje slik å forstå at det ønsket var knytt til det første opplegget med ein avgrensa komite? Når ein har gått over til prinsippet om ein open komite, høyrer det litt merkeleg ut at eit par av landa ikkje er ønskjelege i dette komitearbeidet. Eg synest det høyrer nokså ulogisk.

Men utanriksministeren var inne på at det kunne tolkast som ei endring av det norske standpunktet til basepolitikken og standpunktet til atomvåpen osv. dersom me vart med i ein slik komite. Det kan vel òg tenkjast at dersom me kjem i den situasjonen at Danmark vert med og ikkje Noreg, vil det gje grunnlag for å tolka det som eit endra standpunkt til heile vår NATO-politikk. Eg synest nok det må vera mange sterke grunnar som talar for at me ikkje her set oss i den særstillinga som me faktisk kan seiast å koma i, dersom Danmark går med.

Eg går ut frå at det i dei vidare drøftingar om dette spørsmålet vert halde nær kontakt med utviklinga i Danmark og korleis dei kjem til å sjå på dette, for å opptre på ein annan måte i dette spørsmålet enn Danmark, ser eg som nokså betenkeleg. Eg vil gjerne streka under at dette er min umiddelbare reaksjon i saka.

Ingvaldsen: Jeg vil komme tilbake til spørsmålet om USA's stilling til Norges medlemskap. Jeg er tilbøyelig til å oppfatte det på samme måte som hr. Leiro. Da USA først inviterte til en begrenset komite, var det naturlig at man spesielt ville ha med atommaktene. Men hvis vi fremdeles skulle være uønsket når det er blitt en utvidelse, synes jeg vi hadde grunn til å be om å få vite hvorfor. Jeg forstår det imidlertid nærmest slik at det ikke er noen direkte uvilje mot at vi blir med. Jeg synes, på samme måte som hr. Leiro, at når vi først er med i NATO, bør vi ikke – og spesielt ikke nå – markere at vi ikke vil være med på samme måte som de øvrige.

Lange: Det ble vedtatt i NATO's ministerråd på møtet i Aten i 1961 at disponeringen av atomvåpnene skal skje etter retningslinjer som er fastlagt av rådet som helhet. Det er ikke gjort noen endring i det vedtaket, så selv om vi ikke er med i denne komiteen, vil vi i NATO's råd ha fullt høve til å gi uttrykk for våre synspunkter på selve hovedretningslinjene for atomstrategien.

Når det fra amerikansk side er gitt uttrykk for at man ikke er noe ivrig etter at Danmark og Norge skal være med, tror jeg det er naturlig å se det i lys av at de ni land som nå har sagt fra at de ønsker å være med, har bilaterale avtaler med De forente stater om lagring av atomvåpen på sitt nasjonale territorium. De som har sagt at de ikke er interessert, har ikke noen slik avtale. Det blir da en helt naturlig og logisk begrensning.

Det som skaper komplikasjoner for oss, er danskenes avvikende standpunkt, som vel er betinget av at de er redde for at det skal etableres et slags B-medlemskap for de land som ikke deltar i denne komiteen.

For min del ser jeg det slik at selv om vi selvfølgelig kommer i en svakere stilling i retning av å gi uttrykk for bestemte synsmåter om vi ikke er med i de mer

omfattende drøftinger som vil finne sted i komiteen, har vi fortsatt som medlemmer av rådet, som NATO-medlemmer, full adgang til å gi uttrykk for våre synspunkter når det gjelder hovedlinjene. På den annen side kunne et uttrykt ønske fra vår side om å bli med i denne forberedende komiteen, meget lett tolkes dithen at det indiserer en glidning i vårt standpunkt til atomvåpen på norsk område. Jeg synes det hensynet er så tungtveiende at jeg for min del vil erklære meg enig i det standpunkt som jeg forstår at Regjeringen preliminært er kommet fram til.

Erling Petersen: Vi kommer nå bort i en type problemer som alltid skaper vanskeligheter når det gjelder slike saker som denne komiteen må behandle, og det er ord og deres innhold. Når det gjelder amerikanernes syn på dette, har vi i debatten fått det uttrykt dels slik at amerikanerne *ikke ønsker* at vi skal være med, og på den annen side det syn at amerikanerne er villige til å *akseptere* at vi ikke er med. Vi har også fått en tredje sjattering i det siste innlegget, nemlig at amerikanerne ikke er *ivrige* etter at vi skal være med. Det er klart at vi her har en skala, og spørsmålet er: Hva er det riktige? Det kan nemlig bare være ett punkt på skalaen som stemmer med virkeligheten. Og hvis man i debatten legger vekt på den ene ytterlighet eller på den annen ytterlighet, vil det utvilsomt påvirke resultatene.

Når det gjelder selve saken, vil jeg si at siden det faktiske forhold er at vi i alle tilfelle får problemene i ministerrådet, da er det min erfaring fra deltagelse i slike internasjonale historier – ikke på så høyt plan, men likevel – at når man på et trinn får en sak, er det alltid en fordel at man har kommet inn i forberedelsene så tidlig som mulig. Jeg har aldri opplevd at man har tapt på det. På den annen side har jeg opplevd mange tilfelle hvor de som ikke har brydd seg om de forberedende trinn, står meget svakt og får vanskeligheter når man kommer til den avgjørelse som de likevel må være med på, og hvor de likevel får det fulle ansvar for sluttresultatet. Det skulle tilsi, om man anvender dette alminnelige prinsipp – når det som jeg forstår, ikke påfører oss noen spesielle forpliktelser å være med – at vi vil få den fordel at vi er med fra første stund, hvilket utvilsomt gir oss en bedre posisjon.

Utenriksminister John Lyng: Jeg vil uten videre si meg enig med hr. Erling Petersen i at man når det gjelder ord og deres innhold, kan oppleve mer eller mindre glidende skalaer. Jeg skal så langt jeg kan, prøve å gjøre det klart på hvilket punkt av glideskalaen de amerikanske overveielser her ligger. Jeg vil gjerne gjøre det ved å lese opp et avsnitt av en innberetning fra vår NATO-delegasjon, og jeg tilføyer at det avsnitt jeg her leser opp, for så vidt også faller sammen med de inntrykk vi har fått fra Washington. Det står her følgende:

"Dersom de to nordiske land valgte å delta i komiteen, hvilket selvsagt nå står dem fritt når komiteen i prinsippet er open-ended, uten at dette standpunkt i realiteten innebar en endring i Norges og Danmarks alminnelige atomvåpenpolitikk, ville dette etter Clevelands mening gjøre komiteens arbeid vanskeligere enn man hadde forutsatt."

Cleveland er altså den amerikanske ambassadøren ved NATO, og en deltagelse uten at dette på noe punkt innebærer en annen atomvåpenpolitikk, ville

etter hans mening gjøre komiteens arbeid vanskeligere enn man hadde forutsatt. Det heter videre:

"Under de forarbeider som hittil var gjort på amerikansk side, hadde man tatt sikte på å legge fram i komiteen opplysninger vedrørende atomvåpensystemene og deres bruk ut over det som er forutsatt i NATO-avtalen om utveksling av informasjoner på atomområdet. Det ville være dekning for dette i de bilaterale avtaler mellom De forente stater og de ni land som er direkte involvert i atomvåpensystemenes stasjonering og/eller bruk. Dersom andre land enn dem som har slike avtaler med De forente stater, gikk med i komiteen, ville dette på grunn av amerikansk lovgivning på dette feltet, nødvendiggjøre en mer restriktiv informasjonsutvikling innen komiteen."

Jeg forstår dette på akkurat samme måte som hr. Lange ga uttrykk for, at det ikke er noen uvilje fra amerikansk side mot at vi er med i dette arbeidet. Tvert imot, vi kan sikkert regne med å bli hilst velkommen også der. Det er bare det at de ni som nå har meldt seg, utgjør en naturlig krets nettopp fordi det, som hr. Lange understreket, foreligger et system av bilaterale avtaler. Men jeg iler med å innrømme at hvis danskene melder seg, vil det selvfølgelig bli en viss sprengning her. Da vil vanskelighetene for så vidt melde seg automatisk, uansett hva vi gjør.

Jeg håper jeg har gjort det klart at Regjeringen ikke ser det som noen stor sak i seg selv enten vi deltar i dette første møtet eller ikke. Men det vi derimot ser som en stor og vanskelig sak, som vi sikkert vil måtte komme tilbake til gang på gang i tiden framover, er problemet med Tysklands stadig økende krav på en aktiv medvirkning når det gjelder å disponere over atomvåpnene. Det er fordi denne bakgrunnen er så alvorlig, vi gjerne vil ta hvert skritt etter nøye overveielser og i best mulig kontakt med utenrikskomiteen. Skulle det innen komiteen være sterke ønsker om at vi allerede er med på dette møtet, som skal holdes 14 dager før det ordinære ministerrådsmøte, er det klart at Regjeringen øyeblikkelig vil ta sin vurdering opp til ny overveielse.

Formannen: Det er ein naturleg krins som skulle vere med, reknar amerikanarane, og det er nokre statar som ikkje høyrer med til den, som det ikkje var unaturleg heldt seg utanfor. Eg synest saka hadde vore ganske klår og kurant for oss dersom vi ikkje hadde hatt dette at Danmark kan kome til å ta eit anna standpunkt. Det er det som gjer det heile så vanskeleg.

Hr. Lange seier at dersom vi går med i denne komiteen, kan det tolkast som ei viss gliding i vår NATO-politikk, og det er sjølvsagt ein viss fare for det. Eg meiner at faren likevel ikkje er særleg stor dersom Danmark møter. Men dersom Danmark møter og vi held oss borte, kan vi vere nokså sikre på at det vil gje grunnlag for mange spekulasjonar ute. Det kan då vel ikkje vere nokon som helst tvil om det. Det kan vere at amerikanarane vil skjøne oss – enda eg har eit visst inntrykk av at også Sambandsstatene ikkje er så lite urolege over vår politiske kurs etter ymse ting frå i haust – men andre kan kome til å spekulere på det, så eg trur vi skal vere innstilte på at det kan bli uro omkring dette. Men vi er her nesten som

mellom borken og veden, så eg vil gjerne spørje: Er det verkeleg ingen sjanse til at vi kan få Danmark til også å halde seg borte?

Ingvaldsen: Det var en interessant uttalelse utenriksministeren refererte, og den gir for så vidt en etter min mening tilfredsstillende forklaring, i og med at vi står i en annen stilling når det gjelder lagring av atomvåpen osv. Men jeg går ut fra at Danmark har fått tilsvarende opplysninger – det danske og det norske utenriksdepartement har vel også utvekslet opplysninger – så danskene skulle ha de samme informasjoner. Hvis de har det, men likevel er kommet til at de vil være med, vil jeg si at jeg er meget i tvil om vi skulle holde oss utenfor.

Brommeland: Etter å ha hørt utenriksministerens redegjørelse, var jeg mest tilbøyelig til å være enig i den konklusjon man er kommet fram til etter drøftinger i Utenriksdepartementet, og jeg er fremdeles av samme oppfatning til tross for de innvendinger som er kommet fra mange hold. Ikke minst etter den tidligere utenriksministers innlegg mener jeg at det på dette tidspunkt er et helt riktig standpunkt Utenriksdepartementet er kommet fram til, så jeg vil støtte opp under det.

Selv om det selvfølgelig er meget i de synspunkter som er holdt fram av mange talere her, kan jeg ikke se at vi forskjertser noe ved å avvente begivenhetenes gang. Vi har full anledning til å komme inn i bildet senere hvis det skulle vise seg å være ønskelig. Det er dessuten slett ikke sikkert, etter de opplysninger som er gitt her, at Danmark blir med. Det kan godt hende at det standpunkt vi tar, kan komme til å påvirke danskene slik at heller ikke de blir med. Men selv om de skulle bli med, kan jeg ikke skjønne at det skulle innebære noen fare når vi har anledning til å komme inn i bildet senere. Etter min mening er det riktige standpunkt det som Utenriksdepartementet er kommet fram til, og jeg synes heller ikke det skulle være nødvendig for oss å sende noen observatør til det første møtet.

Hvis det – slik som det har vært nevnt her – skulle bli noen spekulasjoner, tror jeg man har overdrevet faren ved slike spekulasjoner. Spekulasjonene kan i så fall også være til vår fordel, og under enhver omstendighet kan vi rette på det på et senere tidspunkt.

Bratteli: Det er et par hovedmomenter i denne saken slik den nå ligger her. De trekker dessverre i hver sin retning.

La meg ta den ene siden først. Jeg må si at rent umiddelbart føler jeg meg ikke særlig lykkelig ved det selskap en her på sett og vis kommer i – med de fire på den ene siden og de ni på den andre, og det er særlig den side av saken som blir sterkt understreket hvis også Danmark kommer til å følge med de ni slik at de blir 10. Men det er nå den siden av saken. Det er klart at det er med utgangspunkt delvis også i det at det kan anstilles formodninger om hva motivene er for en slik holdning fra Norges side.

På den annen side må jeg si at jeg synes særlig den siste rapporten utenriksministeren refererte, ga et mye klarere bilde av denne komiteens karakter

enn det jeg i hvert fall ellers har hørt om denne komiteen. Det er vel også en klar, logisk sammenheng på mange måter i dette, at det i første rekke under alle omstendigheter blir en komite av de deltakerland i NATO hvormed USA har bilaterale avtaler om arrangementer i forbindelse med atomvåpen, hvor jo Norge og Danmark i alle tilfelle står i en særstilling med sine reservasjoner når det gjelder plassering av atomvåpen.

Jeg må si for mitt vedkommende at alt i alt synes jeg de sterkeste grunner taler for å slutte opp om det standpunkt som utenriksministeren har antydnet her, at vi ikke deltar. Jeg vil gjerne også si at velger vi at vi ikke vil delta, tror jeg ikke en gang vi skal gjøre noe forsøk på å møte med observatør eller noen halvveis representasjon i en komite av den art. Men det ville i tilfelle være av betydning tror jeg, om utenriksministeren i en eller annen form kunne få gitt litt av den bakenforliggende forklaring på at Norge ikke deltar i denne komite. Det er vel ikke noen hemmelighet hvilke land det er USA har disse bilaterale avtalene med, og som her i det vesentlige også praktisk nå avgrenser hvilke medlemsland som deltar i komiteen. Det ville jo, skulle jeg tro, kunne danne basis for en forklaring av vår stilling på en slik måte at en kunne få gjort det klart at det i dette ikke ligger en alminnelig glidning i vår holdning til NATO.

Jeg er for min del også enig i den betraktning at for vårt eget land ville det være ytterst uheldig om det skulle danne seg det inntrykk både i vårt eget land og utenfor vårt eget land at vi her så å si med små skritt var på vei ut av alliansen.

Garbo: Jeg er selvfølgelig helt enig i at vi ikke må stille oss slik at det på noen måte kan bli spørsmål om noen glidning i norsk atompolitikk. Jeg vil gjerne presisere at når jeg for mitt vedkommende er i tvil om hvor vidt vi ikke burde følge Danmarks eksempel, er det utelukkende ut fra håpet om at man kanskje her kunne medvirke til å skape en fornuftigere atompolitikk innenfor NATO. Jeg ser det slik at det aller viktigste utenrikspolitiske spørsmål vi for øyeblikket har foran oss, er dette spørsmålet om en ikke-sprednings-avtale, og den avgjørende hindring der er jo MLF-tanken. Så kunne man innenfor denne komiteen medvirke til å gravlegge de multilaterale planene, kunne altså Norge og Danmark i beskjeden utstrekning medvirke til å påvirke Tyskland, tror jeg det ville være noe av det beste vi kunne gjøre for øyeblikket. Men det er jo kolossalt vanskelig for oss som står utenfor å vurdere hvor store mulighetene i så måte er. Det kan godt hende at den innflytelse vi kan gjøre gjeldende, kan vi like godt gjøre gjeldende i NATO-rådet eller på annen måte. Så jeg vil i likhet med hr. Bratteli legge den vekt på det siste som ble lest opp av utenriksministeren, innberetningen fra NATO-ambassadøren, at hvis han selv kommer til at det klokeste for oss er å stå utenfor, vil ikke jeg ha noe å bemerke til det.

Leiro: Det siste sitatet utanriksministeren kom med klårgjer ganske godt det amerikanske standpunktet i denne saka, men det er eit spørsmål om det òg kan tenkjast ei anna motivering ifrå dansk side enn den som har vore nemnd her. For det er vel slik at her er ein viss fåre for ei todeling i NATO. Det er ikkje noko hyggjeleg

perspektiv på lengre sikt, og det kan vera ei medverkande årsak til at Danmark vurderer på den måten. Men eg vil likevel be om, dersom Regjeringa etter nøgnare vurderingar kjem til at det er riktigast å stå utanfor dette i alle fall, korleis enn Danmark stiller seg, at det då fra norsk side vert gjort det som gjerast kan for å ha observatørar der. Det må likevel vera verdfullt å få greie på kva som skjer og vera å jour med dei skritt som vert tekne på dette området.

Ingvaldsen: Jeg er i grunnen enig med de siste talerne her, at det som ble sitert av utenriksministeren gir en fornuftig og logisk forklaring i og for seg. Men for meg står det da helt uklart hvorfor Danmark opprettholder sitt standpunkt. Det foreligger ikke noe mer om det spørsmål? For jeg synes det tross alt ville være meget betenkelig hvis vi nå skulle komme i den stilling at vi ikke er med mens Danmark er med. Jeg vil si at jeg ville se det som en meget betenkelig ting.

Langhelle: Jeg kan være kort. Jeg vil slutte meg til det standpunkt som preliminært er tatt av Regjeringen, og når det gjelder bakgrunnen for det, kan jeg for så vidt slutte meg til det som Halvard Lange sa. Det har vært nevnt frykten for de spekulasjoner som kunne oppstå. Disse spekulasjoner kan gjelde to ting: de kan gjelde vår atompolitikk og de kan gjelde vårt forhold til NATO. Går vi inn i komiteen, kan vi få spekulasjoner om vår atompolitikk. Går vi ikke inn i komiteen, frykter man da spekulasjoner om vår holdning til NATO. Det siste er ikke jeg noe redd for. Vi har nettopp nå hatt en redegjørelse av utenriksministeren hvor forholdet til NATO var en hovedsak. Vi skal mandag ha en utenrikspolitisk debatt, hvor jeg også går ut fra at vårt forhold til NATO vil bli et sentralt emne, og hvor vi for så vidt fra norsk side – både fra Regjeringens og fra Stortingets side – kan presisere vår holdning til NATO hvis det skulle være nødvendig. Jeg tror derfor at jeg vil anbefale det standpunkt som er tatt foreløpig av Regjeringen.

Når det gjelder spørsmålet om Danmark, er det jo interessant å legge merke til det utenriksministeren sa, nemlig at Danmark helst ville at vi skulle ta standpunkt først, og da ta det standpunkt som Danmark ønsket, og så skulle Danmark komme etterpå. Så vidt jeg vet har Danmark foreløpig ikke tatt noe standpunkt. Jeg tror at det under disse omstendigheter ville være fornuftig og bra om vi nå tok standpunkt så snart som mulig og meddelte Danmark dette standpunkt.

Formannen: Det er no ein talar igjen, og så har utanriksministeren bede om ordet til slutt. Dette er jo ei viktig sak, men eg vil likevel få lov til å minne om at vi har ei sak til på kartet i dag.

Ingvaldsen: Det ville være greit hvis det kunne gå i den rekkefølgen som hr. Langhelle sa. Men hvis nå Danmark tar det andre standpunktet, synes jeg det ville være naturlig at man forsøkte å få vite hvorledes USA ville reagere på det om vi allikevel blir stående utenfor.

Formannen: Vel, denne komiteen er jo eit konsultativt organ for Regjeringa. No har Regjeringa høyrte dei reaksjonar som er komne frå komiteen, og får legge den vekt på det som dei sjølve finn grunn til. – Eg gir ordet til utanriksministeren.

Utenriksminister Lyng: Takk – da tror jeg jeg frafaller ordet.

Handelsminister Willoch: Det som jo var Københavnermøtets hovedsak, var spørsmålet om et initiativ overfor Fellesmarkedet, av den art som med et kanskje litt misvisende uttrykk er kalt et brobygningssinitiativ, og som bygget på det såkalte Mandat 1 fra Wien-møtet, hvori man ga Det faste råd i oppdrag å rapportere til Ministerrådsmøtet i København i oktober om hvilke emner som bør gjøres til gjenstand for kontaktdrøftelser med CEE, og samtidig komme med forslag om formen for en slik kontakt.

Nu har jo som kjent den indre krise i Fellesmarkedet oppstått etter Wien-møtet. Situasjonen er blitt slik at videreføringen av samarbeidet innenfor CEE selv stort sett er stoppet opp, og videre slik at det foreløpig ikke er mulig å si noe om når dette samarbeid innen CEE igjen kan fortsette som normalt.

I denne situasjon var det etter Regjeringens oppfatning tvilsomt om Fellesmarkedet kunne eller ville vise seg tilstrekkelig interessert i kontaktdrøftelser med EFTA, og man var oppmerksom på den risiko som flere hevdet at forelå for at et utspill fra EFTA nu, i den form som var antydning av den danske utenriksminister, kunne bli misforstått som enten en innblanding i, eller et tiltak som ville skape økede vanskeligheter i arbeidet med CEE's indre forhold. På denne bakgrunn anså Regjeringen at det var lite hensiktsmessig å ta noe initiativ i den av den danske utenriksminister foreslåtte form, nemlig en direkte henvendelse til CEE, på det nuværende tidspunkt, og at man heller burde avvente utviklingen og konsentrere seg om den interne utbygning av EFTA.

På Ministerrådsmøtet i København viste det seg, som ventet, at de fleste EFTA-land var av denne oppfatning. Det var faktisk bare den danske delegasjon som hevdet at EFTA nu burde ta et formelt initiativ, ved en formell skriftlig henvendelse til Fellesmarkedet om kontaktdrøftelser, dog slik at også den danske delegasjon understreket at et brev måtte skrives slik at det ikke fordret noe umiddelbart svar.

Den britiske delegasjon meddelte allerede før møtet overfor den norske delegasjon at den var av den oppfatning at man burde løse dette problem ved å meddele ad vanlige diplomatiske kanaler til fellesmarkedslandenes regjeringer innholdet av kommunikéets uttalelser om dette punkt, og at EFTA's kommuniké da burde gi uttrykk for EFTA's ønske om å komme videre med disse spørsmål på et dertil egnet tidspunkt.

Dette britiske syn sluttet vi oss til. Man må vel kunne si at dette syn lå noenlunde midt imellom ytterpunktene av det som kunne ventes hevdet – på den ene side det synspunkt som man vel hadde ventet å få mest markert fra Sveits, at man burde foreta minst mulig, og på den annen side det danske synspunkt, som jeg allerede har vært inne på.

Når det gjelder den videre utforming av dette, kan jeg henvise til kommunikéet, som jo er sendt til denne komites medlemmer på forhånd, og som vil vise hva som faktisk skjedde på dette punkt.

Herr formann, jeg vet ikke om jeg skal referere alt som skjedde under ett, eller om det skal være pause mellom hver hovedsak?

Formannen: Det var kanskje naturlig å ta dette først. –
Er det nokon merknad til denne delen av statsrådets orientering?

Christiansen: Ikke noe annet enn at den pressemelding som statsråden viste til, først i dette øyeblikk er delt ut til medlemmene av komiteen.

Statsråd Willoch: Det er tydeligvis inntruffet en i og for seg beklagelig forsinkelse i ekspedisjonen av dokumentene. Imidlertid kan man vel på dette punkt kanskje berolige seg med at meldingen har stått i pressen, så den formodentlig er kjent for komiteens medlemmer derfra. Men jeg kan bare beklage at dokumentene er kommet så sent. Det har tatt noen tid å få dem i det nødvendige antall.

Formannen: Så får vi tru statsråden på hans ord om at hans ord er i samsvar med kommunikéet på dette punkt.

Statsråd Willoch: Jeg vil gjerne få understreke at kommunikéet var ment som et supplement til min fremstilling.

De øvrige saker som ble behandlet vil jeg gjerne ganske kort få referere i den orden hvori de var oppført i dagsordenen for møtet.

Det første spørsmål gjaldt den såkalte tollrestitusjon eller "drawback", som er et sterkt teknisk betonet spørsmål, hvor vidt man skulle hindre tilbakebetaling av toll som er påløpet under produksjonen ved eksport av varer til andre EFTA-land, når disse varene skal ha EFTA-tollbehandling. Det var tidligere vedtatt at løsningen på dette spørsmål skulle kunne finnes ved et flertallsvedtak, og vi sluttet oss til det standpunkt som ble forfektet av Storbritannia og de andre skandinaviske land, hvilket altså førte til at denne gruppe på fire land overstemte de tre andre, som var imot et vedtak. Det vedtak som ble fattet var et generelt forbud mot tollrestitusjon for varer som det kreves EFTA-tollbehandling for.

Så kan jeg kanskje få nevne som neste sak en tilsynelatende liten sak, som vi imidlertid kan komme til å høre mer om, fordi den har sammenheng med jordbruksproblemer. Det er spørsmålet om forskjellige prisnivåer for forskjellige industrielle råvarer fra jordbruket, og de konsekvenser disse prisforskjeller har for tollbehandlingen av industrivarer. Spørsmålet forelå faktisk bare som et spørsmål om hvordan man skulle ordne frihandelsspørsmålet for kjeks og sjokolade for Sveits og Østerrike. Disse to land har en særordning med en spesiell avgift på dette område.

Den danske delegasjon tok opp forslag om en måte å løse dette på, som åpenbart ville få videregående konsekvenser for behandlingen av jordbruksvarer i

det hele. Danmark ville føre visse industrivarer over i et nytt Anneks X til avtalen, som skulle omfatte varer som skulle gjøres til gjenstand for en langsommere tollnedbygging. Der skulle man da først føre inn kjeks og sjokolade, og så senere et utvalg av danske jordbruksvarer så vidt jeg forsto, som således skulle gjøres til gjenstand for tollnedbygging i stedet for å stå i det nuværende Anneks D, som omfatter varer som ikke er gjenstand for tollnedbygging.

På dette forslag svarte vi at vi syntes man skulle løse det begrensede spørsmål som forelå, nemlig spørsmålet for så vidt gjelder import av de nevnte to varer til Sveits og Østerrike, og løse det ved å forlenge den særordning de allerede hadde med ett år, og ikke gå inn på et forslag som åpenbart kunne få videregående konsekvenser.

Denne holdning fikk tilslutning og ble akseptert.

Når det gjaldt jordbruksvarer for øvrig ønsket den danske delegasjon å ta et nytt initiativ. Det som skjedde på det område fremgår av kommunikéet. Det dreiet seg særlig om et ønske om å utrede tiltak for å begrense tredjelands dumpingeksport til EFTA-land av jordbruksvarer, og da i den hensikt å lette avsetningen av danske jordbruksvarer. Det var i formen bare et utredningsforslag, og vi inntok en holdning som jeg tror vi kan karakterisere som "uforpliktende imøtekommenhet."

Neste sak var konkurransehindrende forretningsmetoder. Når det gjelder denne sak, kan jeg også henvise til kommunikéet, som gir en fremstilling helt nøyaktig av hva som ble vedtatt; et meget ordrikt, men etter vår vurdering et tilfredsstillende vedtak.

Spørsmålet om etableringsrett var så utilstrekkelig utredet på forhånd at det ble utsatt etter forslag fra Storbritannia og Norge, med tilslutning fra de andre.

Formannen: Er det noen merknader til denne delen av orienteringa?

Erling Petersen: Det var et spørsmål. Vi hørte i saken om drawback at EFTA utøvet sin overnasjonale karakter. Kan handelsministeren opplyse om det har vært gjort før?

Statsråd Willoch: Nei, etter hva som ble sagt var det første gang man praktiserte dette. Det var på grunnlag av et vedtak i Lissabon om at denne sak skulle kunne løses ved flertallsbeslutning.

Borgen: I anledning av handelsministerens uttalelse om at han har gitt Danmark et tilsagn om en viss imøtekommende holdning til spørsmålet om oppmyking av bestemmelsene om jordbruksvarer, vil jeg gjerne ta en reservasjon, idet en i det hele tatt ikke bør vise danskene noen imøtekommenhet uten at vareområdet sees i full og hel sammenheng. Saken er ganske enkelt den at danskene på sin side allerede har etablert et nokså vidtgående system med forskjellsbehandling av jordbruksvarer, idet de har etablert sine hjemmemarkedsordninger som tar større og større omfang etter hvert. Og om de så ønsker å ha en spesiell oppmyking av EFTA-ordningen for enkelte varers

vedkommende bør en jo få se dette i full sammenheng med hele det varespektrum avtalen angår. Jeg tror det er litt farlig å si at man skal vise imøtekommenhet overfor dansk initiativ ang. jordbruksvarer uten at det foreligger full og hel oversikt over hele det spekter som det her dreier seg om.

Statsråd Willoch: Jeg vil gjerne få legge til her rent generelt at jeg nå har gått litt raskere igjennom disse temaer enn jeg ellers ville ha gjort, fordi jeg forstår at tiden er knappere enn jeg på forhånd hadde regnet med. Men det var ikke min tanke å si at vi har vist noen imøtekommende holdning til oppmyking av reglene for jordbruksvarer i det hele. Jeg håper det fremgår av det jeg nettopp sa om det danske forslag om råvarer fra jordbruket til industrien, hvor vi nettopp ville hindre et forsøk fra dansk side på å få et vedtak som tilsynelatende gjaldt en liten sak, men som åpenbart kunne få større konsekvenser for jordbrukssektoren. Den sak der jeg brukte uttrykket "uforpliktende imøtekommenhet", som karakteristikk av den norske holdning, gjaldt det som står nevnt i den norske tekst i kommunikéet nederst på side 1, og som jeg kanskje like gjerne kan få lese opp siden kommunikéet kom så sent til komiteens medlemmer:

"Statsrådene erkjente at EFTA-handelen med jordbruksvarer hadde økt betydelig og var enige om å overveie forslag om en fortsatt økning av denne handel. Statsrådene erkjente samtidig at jordbruksvare-eksport som er subsidiert eller har karakter av dumping i visse tilfelle skaper vansker for medlemslandene, og anmodet Det faste råd om å undersøke mulighetene for å utarbeide passende forslag."

Stort mindre synes jeg ikke godt man kunne kreve sagt om en slik sak.

Jeg kommer så til det spørsmål som kanskje har vakt størst oppmerksomhet, nemlig spørsmålet om refusjon av indre avgifter ved eksport, et spørsmål som efter min vurdering godt kan karakteriseres ved uttrykket eksportstøtte. Selv om tiden er knapp, kan jeg kanskje få bruke noen minutter til å skissere bakgrunnen for denne sak rent historisk.

Den britiske eksportstøtteordning ble innført samtidig med importavgiften høsten 1964. Det som skiller den fra andre eksportrabattordninger er at den ved eksport ikke bare gir refusjon av avgifter som er pålagt selve eksportvaren, men den utvider refusjonsbegrepet til å gjelde avgifter som er pålagt produksjonsmidler som ikke kan sies å være direkte medgått til selve varen. Jeg tror det mest illustrerende eksempel er dette at hvis vi skulle gjøre tilsvarende, måtte vi gå over til å refundere omsetningsavgiften på maskiner og bygninger i eksportindustrien, hvilket jo ville ha helt uoversiktlige konsekvenser. Det som gjør problemet særlig interessant, er at den britiske eksportstøtteordning er ment å ha varig karakter, mens importavgiften jo er ment å være et rent midlertidig tiltak.

De øvrige EFTA-land – unntatt Østerrike, som står i en litt spesiell stilling her og opererer med forsiktighet – har ansett den britiske ordning for å være i strid med EFTA-konvensjonens juridiske forpliktelser, og med prinsippene for samarbeidet i et frihandelsområde.

Denne sak har vært under utredning siden tidlig i år. Det ble allerede tidlig gitt uttrykk for at man regnet med at EFTA-sekretariatets studier i saken ville konkludere med at den britiske skatterefusjonsordning var uforenlig med prinsippene for samarbeidet i Frihandelsforbundet når dette er fullt etablert, og det ble antydnet fra Sekretariatets side at britene ville avvikle ordningen innen 1. januar 1967. Forutsetningen skulle da, efter hva det ble oppgitt av Sekretariatet, være at man skulle tolerere ordningen frem til nevnte tidsrom. Men de norske embetsmenn gjorde det allerede den gang klart for Sekretariatet at man ikke kunne godta å avstå fra omtale av saken på ministerrådsmøtet i februar, og at hvor vidt ordningen kunne tolereres frem til 1. januar 1967 berodde på om man fikk klager fra industrien.

Jeg vil gjerne understreke at alt dette altså bygget på den oppfatning at det var sannsynlig at britene ville komme til å avvikle denne ordning innen 1. januar 1967.

På EFTA's ministerrådsmøte i Wien uttalte daværende handelsminister Trygve Lie at norsk industri anser den britiske eksportrabattordning mer betenkelig enn den britiske importavgift. Det var på grunn av denne eksportstøttes *varige* karakter.

De sekretariatstudier som jeg har nevnt, ble avsluttet i juni i år, og de konkluderte i realiteten med at ordninger i stil med den britiske ville være i strid med samarbeidsidéen i et frihandelsområde. Dette sluttet samtlige medlemsland unntatt Storbritannia og Østerrike seg til.

Så kom i september en erklæring fra britene om at de var villige til å modifisere sin ordning derhen at eksportørene ved eksport til EFTA-land efter 1. januar 1967 ville måtte velge mellom EFTA-behandling eller eksportrabatt. Vurderingen konkret økonomisk av dette forslag skal jeg få komme tilbake til.

For å vise utviklingsgangen kan jeg sitere fra et telegram av 30. september fra delegasjonen i Genève til Utenriksdepartementet, der det heter at det britiske forslag har "hittil fra de fleste delegasjoners side kun vært gjenstand for foreløpige merknader. Disse har imidlertid gjennomgående avspeilet en nokså forbeholden innstilling til en løsning etter det britiske opplegg."

Så sent som 14. oktober var det Genève-delegasjonens oppfatning at det ikke er "sannsynlig at denne sak kan bringes noe nærmere en løsning før København-møtet." Og litt lenger ute i samme telegram het det:

"Stort sett har det britiske forslag fått en kjølig mottakelse. Unntakelsen er den danske delegasjon som har antydnet at forslaget vil kunne aksepteres."

I et telegram av 23. oktober hjemsendte så delegasjonen teksten til det utkast til såkalt "draft entry" som senere ble drøftet på København-møtet, og som jeg skal få komme tilbake til på grunnlag av det foreliggende offisielle dokument. Så sent som ved mottagelsen av dette telegram forelå det ingen opplysning i retning av at f.eks. Sverige og Sveits kunne tenkes å ville endre sin negative innstilling til det tidligere britiske forslag.

Jeg vil gjerne understreke, før jeg går over til selve dokumentet – som kanskje også er kommet noe sent, men som jeg skal prøve å klarlegge vår oppfatning av – at det var først ved den britiske handelsministers innlegg på møtet i

København at det ble klart at denne tekst skulle formelt godkjennes av medlemslandene, og at det var britenes forståelse at man ved dette vedtaket skulle få en endelig løsning på det legale spørsmål. Statsråd Jay's uttalelser innebar at man skulle fraskrive seg adgangen til å angripe den legale side av den britiske ordning i fremtiden, i noen internasjonal organisasjon, inklusive EFTA. Det var særlig dette man fra norsk side ikke kunne akseptere uten videre.

For å forklare vår reaksjon på dette forslag, kan jeg kanskje få henvise til det omsendte dokument, som, selv om det er kommet sent, kanskje kan brukes som grunnlag for fortsatt redegjørelse. Det er det dokument som bærer betegnelsen "EFTA/W 123/65 (Rev.)". – "Rev." er forkortelse for "Revised", og i dette dokument står det at det er "Revised after the meeting of Heads of Delegation 27th October, 1965". Dette betyr ikke at Det faste råds medlemmer, som deltok i dette møte, godkjente forslaget.

Punkt 2 i dette dokument bestemmer at for de varer som man vil ha EFTA-tollfrihet for, kan det ikke gis eksportstøtte i det omfang som den britiske ordning innebærer. Men det inneholder altså ikke noe forbud mot denne utvidede eksportstøtte på de varer som det *ikke* forlanges EFTA-tollfrihet for.

Dette reiser en del problemer som det er meget vanskelig å få full oversikt over på svært kort varsel. På det norske marked vil forholdet bli at der hvor vi ikke har en ordinær tollbeskyttelse, vil norske produsenter møte slik støttet britisk eksport. Omfanget av den norske produksjon av denne art må da gjøres til gjenstand for nærmere utredning. Tilsvarende vil også gjøre seg gjeldende på andre EFTA-markeder: Der hvor vedkommende EFTA-land ikke har ordinær tollbeskyttelse, vil engelskmennene kunne eksportere med denne støtten og, hvis de møter norsk konkurranse, altså da ha dette fortrinn fremfor våre egne eksportører. Og som det siste moment nevner jeg virkningene på alle markeder *utenfor* EFTA. Nu kan man si at det i beste fall er tvilsomt om man gjennom GATT kan få denne britiske eksportstøtteordning eliminert. Men det må i hvert fall være på det rene, at hvis man fraskriver seg sin legale adgang til å klage over den i EFTA, så må man også akseptere den på alle markeder utenfor EFTA, hvor vi jo også har åpenbare eksportinteresser.

Dette reiste etter min vurdering såvidt vidtgående økonomiske problemer at det ville være lite ansvarlig straks å godkjenne dette system i den forstand at man ikke skulle kunne anvende legal argumentasjon mot det senere. Jeg reagerte mot punkt 5 – på side 2 i det nevnte dokument – som faktisk fastslår at noen videre protester mot det britiske system ikke i det hele tatt skulle kunne fremmes før etter 31. desember 1966, det vil altså si etter at den nuværende ordning er opprettholdt i fullt omfang i 14 måneder til. Men det viktigste i denne forbindelse var jo at det ble presisert at hvis man aksepterte dette, skulle man også ha akseptert at man ikke skulle gjøre ordningen til gjenstand for legale kontroverser. Hvis man senere skulle ta den opp igjen, skulle det ikke være på et formelt grunnlag under henvisning til traktaten, men fordi man kunne påvise at den hadde skadevirkninger som gjorde det nødvendig å gjenoppta hele problemet.

Britenes fortolkning av dette ble senere klarlagt gjennom deres forslag til nytt punkt 7, som er vedlagt i det dokument som er betegnet "EFTA/W 123/65 (Rev.) (Corr. 2)". Man vil se av teksten, at den engelske delegasjon i siste instans aksepterte at man ikke kunne konstatere at medlemslandene hadde akseptert lovligheten av det britiske forslag, men brukte den formulering at de "ikke hadde til hensikt å angripe denne lovlighet". Hvilken forbedring dette ville innebære for reelle interesser, var det meget vanskelig for meg i farten å se – jeg har ennå ikke kunnet oppdage at dette var noen reell forbedring.

Der sto vi da. Vi mente, eller jeg bør kanskje heller si, forat ansvaret skal være klart, selv om jeg ikke tror det er noen uenighet om det, *jeg* mente, at dette ikke kunne godtas uten at vi hadde fått anledning til å drøfte det både med denne komite og med de berørte norske interesser. Jeg håper de datoer jeg har angitt for å belyse sakens utvikling, viser at det ikke var mulig på forhånd å ha oversikt over at engelskmennene ville behandle denne sak på en slik måte på EFTA-møtet. Hadde vi visst det, ville vi selvfølgelig ha søkt kontakt på forhånd, men det var ikke tilstrekkelig grunn til å tro at forløpet skulle bli slik.

Det som var vår hensikt, var å uttale – hvilket vi også gjorde – at denne ordning er en forbedring, og at det er bra, men at den ikke går så langt at vi kan fraskrive oss vår rett til å kreve ytterligere forbedringer. Og det hadde vi trodd at engelskmennene ville godta, men det gjorde de altså ikke.

Når det gjelder den videre behandling av denne sak, kan jeg tenke meg at det er praktisk at vi nu, så langt man kan make det, utreder problemstillingen, og kommer tilbake med den når vi kan gi et bedre materielt grunnlag til å vurdere konsekvensene av den britiske ordning.

Løsningen ble altså den at de andre medlemsland godtok den britiske ordning – hvilket forbauset mange – og at vi senere gjennom direkte kontakt mellom den engelske og den norske regjering skulle avgi vår endelige konsens eller vår endelige protest, idet engelskmennene da underhånden ga uttrykk for at hvis vi opprettholdt vår protest, ville de heller ikke gjennomføre noen forbedring, da ville de stå på den ulovlighet som de tidligere hadde begått.

Jeg kan vel referere til ytterligere orientering i denne interne komite at vi hadde inntrykk av at det var nokså stor uenighet innen enkelte av de andre delegasjoner i spørsmålet om de skulle støtte det norske synspunkt. Den egentlige årsak til at de ikke gjorde det, kan jeg ikke angi. Jeg vil bare si, når det gjelder Sveriges holdning, at den vel kanskje belyses av at dets delegasjon også når det gjelder den britiske importavgift inntok en etter vår vurdering lunken holdning.

Det var hva jeg hadde tenkt å si innledningsvis om dette.

Formannen: Eg takkar for orienteringa.

Det har ikkje teikna seg nokon talarar enno. – Når ein ser på innhaldet av denne saka og tenkjer på forhistoria, meiner eg at handelsministeren kunne ikkje over bordet ha akseptert det engelske framlegget – det kunne det ikkje vere tale om. Spørsmålet har jo vore drøft fleire gonger hos oss etter at engelskmennene sette i gang denne ordninga i fjor. No visste ikkje eg at Trygve Lie hadde tatt så pass

kraftig i i Wien, men i Stortinget er ordninga kritisert fleire gonger ganske sterkt, og eg kjenner ikkje til at der er nokon i det norske Storting som har gått god for den engelske ordninga. Det er, som vi høyrde, også sett ned ein komite som skulle drøfte saka, og så vidt eg skjønna, hadde den kome fram til det resultat at ordninga var i strid med EFTA.

No vil England at dette skal gjelde også etter 1. januar 1967. Dersom det skulle det, må det vere klårt at då måtte det få generell karakter og kunne brukast av *alle* EFTA-land – det måtte jo vere den første føresetnaden. Og det er naturlegvis eit spørsmål som ein kan diskutere, om ein verkeleg skal gjere det slik. Det ville i tilfelle vere å gå tilbake på ein del av den ordning som gjeld i EFTA i dag, det er det ikkje tvil om, men dersom det blir likt for alle, kan ein sjølv sagt diskutere spørsmålet.

Eg meiner at det naturlege må vere at det no – som handelsministeren seier – blir utgreidd på beste måte kva konsekvensar dette får for norsk næringsliv. Og vi skal jo også vere klår over den politiske betydning som det kan ha for den vidare utvikling av EFTA. Det som gjer at denne saka ikkje er så hyggeleg, er at England er vår største handelspartner, og at vi ikkje burde kome i noko dårleg forhold til England. Eg er samd med handelsministeren i at ein må få ei utgreiing på beste måte, men eg meiner også det er viktig at vi i kontakten med England seier oss villige til å drøfte faktisk alle brukbare alternativ for å finne fram til ei løysing.

Men eg vil streke under det eg har sagt før, at eg meiner handelsministeren kunne ikkje over bordet på nokon måte ha akseptert det som engelskmennene la fram. Hadde han gjort det, så ville ein med god grunn ha kunna kritisere han for det.

Erling Petersen: Handelsministeren sa at dette dokument han refererte til, ikke var godkjent av de faste representanter. Det har vel vært godkjent som "draft" i og med at det ble lagt frem?

Statsråd Willoch: Kanskje jeg kan få forklare mitt uttrykk der. Det har jo vært vanlig skikk at hvis det blir fremlagt forslag som Det faste råd ikke er enig om, blir de punkter som det er enighet om, satt i en parentes. Når det ikke er gjort her, har jeg forstått det slik at den norske representant – for å holde oss til hans reaksjon – var av den oppfatning at hele forslaget var så tvilsomt at han ikke kunne anbefale det. Fra hans synspunkt står for så vidt hele forslaget på en måte i parentes. Man kan si at forslaget var et adekvat uttrykk for det engelskmennene ønsket å få igjennom, for så vidt var det klart nok. Men det innebar ikke at han på noen måte ville anbefale den norske delegasjon å godta det.

Brommeland: Jeg er enig med formannen i at det ikke var mulig for handelsministeren å ta noe annet standpunkt enn det han tok der nede. Men jeg har forstått det slik at etter det standpunkt han tok, skal det nå bli direkte drøftelser med Storbritannia. Forsto jeg det da riktig, når jeg forsto det slik at vi skal få anledning til å drøfte dette senere i denne komite etter hvert som disse forhandlinger utvikler seg, eller før der tas noe endelig standpunkt?

Formannen: Eg går ut frå at det må vere nokså sjølvsgt, men eg gir ordet til handelsministeren.

Statsråd Willoch: Ja, det var min mening, som jeg nevnte, at vi nu skulle få den nødvendige tid til å gi den klareste mulige analyse av de reelle interesser som er involvert i dette spørsmål, og som man jo vanskelig kan gripe fatt i på grunnlag av en rent muntlig oversikt, og så komme tilbake til komiteen med forslag til standpunkt når dette materiale foreligger. Jeg tror ikke det vil være praktisk å diskutere detaljene nu.

Kanskje jeg bare med det samme kan få knytte den bemerkning til en antydning fra formannen at det fra norsk næringsliv har vært nevnt at man i tilfelle måtte være forberedt på krav om lignende ordninger som den britiske eksportstøtte. Det ville volde voldsomme komplikasjoner, og være meget kostbart. Så så lett er det ikke å slå inn på den vei.

Formannen: Men skal ikkje det alternativet drøftast likevel?

Statsråd Willoch: Jo, vi må jo se på alle muligheter.

Erling Petersen: Ble det gjort noe forsøk på å knytte forbindelse mellom de to saker som ble behandlet, nemlig forbudet mot "drawback" når varer fikk null-toll – som altså ble vedtatt med et flertall på 4 mot 3 – og denne saken om det man kaller skatterabatt, og som jo i virkeligheten er en utvidet form for "drawback"? I det ene tilfelle var jo Storbritannia med på flertallet som erkjente vedkommende ordning uhensiktsmessig og gjorde vedtak om at den ikke skulle kunne opprettholdes fra 1. januar 1967. Ble det benyttet som et argument for parallelltenkning ved neste post, nemlig den om skatterabatten?

Statsråd Willoch: Det ble antydning, som et ledd i et større innlegg, at det kanskje var sammenheng mellom disse saker. Vi anså det ikke hensiktsmessig å akseptere noen nær sammenheng mellom dem, nettopp av den grunn – som vel ligger i hr. Erling Petersens innlegg – at man i det ene forslag har akseptert at drawback-forbudet bare skal gjelde for varer som det kreves EFTA-behandling for, men det vil etter vår mening ikke derav kunne trekkes noen slutning i retning av at forbudet mot eksportstøtte også skulle innskrenkes til bare å gjelde varer for hvilke man krever EFTA-behandling.

Formannen: Fleire har ikkje bedt om ordet, og eg går då ut frå at ordskiftet om denne saka er slutt. Er det nokon som har andre ting å bere fram før møtet sluttar?

Statsråd Willoch: Jeg har også et par andre ting jeg kunne nevne, hvis jeg får bruke et par minutter.

På grunn av den korte tid skal jeg ikke gå inn på spørsmålet om fiskeriproduktenes stilling i detalj, men bare si at vi forbeholdt oss å komme tilbake til det.

Når det gjelder importavgiften vil jeg, fordi jeg har sett enkelte referater i pressen som kanskje kan skape misforståelse, bare få gi uttrykk for at det syn vi hevdet er godt i samsvar med det syn som senere er nedfelt i kommunikéet, som uttrykk for "de andre delegasjoners" syn. Det tror jeg man må kunne si med nokså stor nøyaktighet.

Den danske delegasjon hevdet at den britiske delegasjon burde angi et bestemt tidspunkt for avviklingen. Den svenske delegasjon var på den motsatte fløy. Jeg kan vel nevne i denne forsamling at den delegasjon som holdt det hardeste innlegg – men da i en begrenset, lukket krets – var den sveitsiske, som minnet om at engelskmennene ikke hadde reddet pundet alene, hvilket jeg må si jeg synes var en nokså kraftig påminnelse.

Vi var av den oppfatning at det var nødvendig å opprettholde presset på britene i denne sak, men at det danske krav om en bestemt dato for avviklingen måtte sies å være urealistisk. Dette danske krav fremkom for øvrig også i det nevnte begrensede, lukkede møte.

Av andre saker nevner jeg bare det jugoslaviske ønske om forhandlinger, som var så ubestemt og upresist at det er vanskelig å si noe bestemt om hva det egentlig kan innebære. Det vil jeg da komme tilbake til hvis det skulle komme opp igjen i klarere og mer bestemt form.

Så nevner jeg at Norge overtar formannsstillingen i Ministerrådet og Det faste råd fra årsskiftet, og at neste ministermøte holdes i Bergen.

Og så vil jeg helt til slutt få spørre hvilken form for kommunikasjon med det samlede Storting som her er hensiktsmessig. Det vil kanskje være tilstrekkelig og passende å holde et innlegg om dette i utenriksdebatten, men jeg vet ikke om det er noe ønske om noen annen form som kunne gi bedre grunnlag for etterfølgende debatt.

Formannen: Å ta som særskild sak i Stortinget ei orientering spesielt om forholdet til England, trur eg ikkje er fornuftig, for det vil truleg få for stort oppslag, og vi har ikkje noka som helst interesse av å kome i motsetning til England. Dersom derimot handelsministeren tar opp saka i eit innlegg under utanriksdebatten, kan det jo få passelege dimensjonar, slik at det ikkje skaper nye forviklingar overfor England. Det er mitt syn på det.

Ingen fleire har bedt om ordet, og møtet er slutt.

Møtet hevet kl. 12.50.